

STORIONI FESTIVAL 2021

PROGRAMMA

Donderdag 27 mei 2021

Muziekgebouw Eindhoven | Kleine Zaal, 12.30 uur

Lunchpauzeconcert Muziekgebouw

Presentatie: Jeroen Smits

Ludwig van Beethoven 1770 - 1827

Pianotrio in c opus 1 nr 3 (1794)

Allegro con brio

Andante cantabile con variazioni

Menuetto. Quasi allegro

Finale. Prestissimo

→ Delta Piano Trio: Gerard Spronk - viool | Irene Enzlin - cello | Vera Kooper - piano

Sergej Prokofjev 1891 - 1953

Strijkkwartet nr 2 in F opus 92 (1941)

Allegro sostenuto

Adagio

Allegro

→ ADAM Quartet: Margot Kolodziej - viool | Hannelore De Vuyst - viool,
Liselot Blomaard - altviool | Renée Timmer - cello

Hier ben ik, vijftientig jaar oud. Dit jaar laat ik de hele mens zien. Er mag niets achter blijven. – Zijn debuut als componist moest een krachtig debuut zijn, vond **Beethoven**. Niet een voorzichtig probeersel, niet een werk waarvoor het lot hem toevallig een uitgever in de schoot geworpen had, niet een werkje op bestelling maar een duidelijk statement van de mens en musicus Beethoven. Een eigen geluid, nieuw, revolutionair. Ik doe geen concessies, Wenen slikt me maar zoals ik ben.

Met deze of soortgelijke gedachten in zijn hoofd publiceerde Beethoven in 1795 zijn 'Opus 1', drie pianotrio's. Forse trio's, met haast symfonische proporties. Het zijn lange werken, doorwrocht en – nieuw in de geschiedenis van het pianotrio – in vier delen: tussen het andante en de finale staat een menuet, dat bij Beethoven van meet af aan een grillig scherzokarakter heeft. Tijdens de première bleef het publiek bepaald niet onverschillig onder deze nieuwe muziek; men besepte goed hoe bijzonder deze composities waren. Ook Joseph Haydn, Beethovens leraar, had er veel lovende woorden voor over. Dat was aardig van hem want eigenlijk begreep hij mens en componist Beethoven niet zo goed. Uitgerekend het trio waarin de jonge componist het meest van zijn muzikale persoonlijkheid laat zien, het derde, vond Haydn wat minder. Hij raadde zijn voormalige leerling zelfs aan het niet te publiceren, schrikbarend nieuw en gewaagd als hij het vond. Raad die Beethoven in het verkeerde keelgat schoot; zelf vond hij het namelijk het beste van de drie. Bovendien,

Haydn's 'kritiek' deed bij hem het vermoeden rijzen dat deze jaloers op hem was – iets wat meer over Beethovens argwanend karakter zegt dan over de ruimdenkende Haydn. Beethoven publiceerde dat derde trio toch – uiteraard! – en prompt werd het in een ommezien het meest geliefde van de set. Inderdaad, hier horen we 'de hele mens Beethoven,' zoals hij zo graag wilde.

Zo op het eerste gezicht lijkt het bepaald geen feest wanneer vreemde machten je land binnenvallen. Op 8 augustus 1941 verbrak Duitsland zijn niet-aanvalspact met Rusland en waren de eerste luchtaanvallen een feit. Voor Rusland bereikte de oorlog een dieptepunt. Een nare situatie maar niet iedereen had er evenveel onder te lijden. Zo werd diezelfde dag besloten om een aantal vooraanstaande intellectuelen, componisten, acteurs en andere 'kunstzinnige arbeiders' uit Moskou te evacueren. Onder hen Sergej **Prokofjev**. Samengepakt in vier bussen reisden ze zuidwaarts naar Naltsjik, de hoofdstad van de autonome Sovjetstaat Kabardië-Balkarië aan de voet van de Kaukasus.

Voor Prokofjev betekende deze evacuatie een grote opluchting. In Moskou liet hij behalve de oorlog ook een gestrand huwelijk achter; vanaf nu kon hij zijn assistente Mira Mendelssohn zijn officiële partner noemen. En het stadje Naltsjik met zijn frisse lucht en mooie parken beviel hem wel. Vrienden zagen hoe ontspannen Prokofjev was. Anders wat afstandelijk-arrogant, nodigde hij nu op zijn kleine hotelkamer collega's en andere evacués op de thee. Onder hen de componist Mjaskovski en de actrice Olga Knipper, de weduwe van Tsjechov. Men trad op in de stad en speelde in de lazaretten voor revaliderende soldaten. Het werd voor Prokofjev een periode van grote creativiteit; onder meer begon hij aan het *Tweede strijkkwartet*. Een schilder die hem portretteerde, beschreef hem: 'Vóór zich op de pianolessenaar stond een bloc muziekpapier. Met een potlood in de hand tuurde hij in de verte alsof hij luisterde naar klanken die alleen hij hoorde. Dan draaide hij plotseling zijn hoofd naar het muziekpapier en begon dit als een razende met noten te vullen. Zo kon hij een kwartier lang doorgaan [...] tot hij weer terugkeerde naar zijn eerdere houding van bewegingloze concentratie.'

Het idee voor het nieuwe strijkkwartet kwam niet van Prokofjev zelf. Op een dag deed de voorzitter van het kunstcomité in Naltsjik hem het voorstel iets te doen met de Kabardijnse folklore. Daarbij hield hij een bundel met dergelijke muziek omhoog: 'Ziet u,' aldus de voorzitter, 'wij beschikken over prachtig materiaal dat tot nu toe nog door niemand is gebruikt. Wanneer u zich hier nu tijdens uw verblijf [...] mee bezighoudt dan kunt u de grondsteen leggen voor een Kabardijnse muziek.' Prokofjev had er wel oren naar. 'Het leek mij dat een verbinding tussen nieuwe en onaangeroerde oosterse folklore en de meest klassieke aller klassieke vormen, het strijkkwartet, een [...] verrassend resultaat zou kunnen opleveren.' Intussen vroeg hij zich wel af of men er in Naltsjik iets mee zou kunnen beginnen. De stad, rijk aan folklore dus, was verder cultureel niet zo ontwikkeld. Maar de voorzitter stelde hem gerust: 'Schrijft u maar rustig wat u voelt; als wij uw kwartet niet meteen begrijpen dan zullen we het later wel weten te waarderen.'

Op zijn kamertje in hotel 'Naltsjik' schreef Prokofjev een kwartet waarin het er vaak behoorlijk rauw aan toegaat. Zo natuurgetrouw mogelijk reproduceerde hij de 'non-Westerse' intervallen, ritmes en fraseringen van de Kabardijnse muziek. Consonante intervallen worden vermeden, daarentegen zit de partituur vol primitief aandoende kwinten. Ook tokkel- en percussie-elementen worden geïmiteerd terwijl het tweede deel echo's van de kjamantsji, een Kaukasisch strijkinstrument, weergeeft.

Een prettig verblijf, daar in Naltsjik. Maar na drie ongestoorde maanden moest men helaas opbreken. De Duitsers waren inmiddels opgerukt tot voorbij Rostov aan de Don, een krappe 200 werst van Naltsjik. In een overvolle treinwagon werd men overgebracht naar Tbilisi. Ook hier was het leven voor de vluchtelingen niet onaangenaam. Tbilisi was een fraaie smeltkroes van Turkse, Russische en Europese invloeden, het klimaat was mild en zonnig, heerlijk kon je er over de lommerrijke boulevards wandelen. En dan was er ook nog dat schitterende uitzicht op de bergen. In Tbilisi zou Prokofjev zijn *Tweede strijkkwartet* voltooien.

(Stephen Westra)

Biografieën van de musici zijn [hier](#) te vinden.

Dit concert wordt opgenomen door de NTR voor uitzending vanavond op Radio 4.